

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ أَمَا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ طِبْسُمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط

”دین کی ضروری باتیں“ (part 04d)

262 ”مجھے پسند نہیں“

امام اعظم ابو حنیفہ رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ کے شاگرد امام ابو یوسف حنفی رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ قاضی القضاة (chief Justice)، علماء کے استاد اور بہت بڑے امام تھے۔ (تاریخ بغداد، ج ۱۳، ص ۲۳۷-۲۳۸) آپ رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ کے سامنے یہ بات ہوئی کہ حضور صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کدو (pumpkin) پسند فرماتے تھے، آپ کی محفل میں موجود ایک شخص نے کہا: لیکن مجھے کدو (سبزی) پسند نہیں ہے۔ یہ سن کر حضرت امام ابو یوسف حنفی رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ بہت غصے میں آگئے اور کچھ اس طرح فرمایا: اس بات سے توبہ کر کے کلمہ شریف پڑھو ورنہ تمہیں جان سے مار دوں گا۔ (الشفاللقاضی، باب الثانی، ج ۲، ص ۵۱) یاد رہے کہ اس طرح کی سزا (punishment) دینا مسلمان حاکم (ruler) یا قاضی (judge) کا کام ہے۔

اس سچی حکایت سے سیکھنے کو ملا کہ سنت کی بہت زیادہ اہمیت (importance) ہے نیز کسی بھی دینی چیز کے بارے میں زبان استعمال کرتے ہوئے بہت احتیاط کی ضرورت ہے۔ ایک حدیث پاک میں یہ بھی ہے کہ اللہ پاک کے آخری نبی صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نے فرمایا: اولاد آدم مختلف طبقات (different classes) پر پیدا کی گئی ان میں سے بعض مومن پیدا ہوئے ایمان کی حالت (condition) پر زندہ رہے اور مومن ہی مرے گی۔ بعض کافر پیدا ہوئے کفر کی حالت (condition) پر زندہ رہے اور کافر ہی مرے گی۔ بعض مومن پیدا ہوئے مسلمانوں والی زندگی گزارے مگر کفر کی حالت (condition) پر مرے گی۔ بعض کافر پیدا ہوئے، کافر زندہ رہے اور (ایمان لاکر) مومن ہو کر فوت ہونگے (ترمذی، کتاب الفتن، ۲/۸۱، حدیث: ۲۱۹۸) لہذا ہمیں ہر وقت اس بات سے ڈرنا چاہیے کہ کہیں ہمارے منہ سے کوئی ایسی بات نہ نکل جائے کہ جس سے ہمارا ایمان خراب ہو جائے۔

263 ”ہم تو اپنے دین میں پگے ہیں“

جب دجال نکلے گا، کچھ لوگ اس کی حرکتوں کو دیکھنے کے لیے جائیں گے اور آپس میں یہ کہتے ہونگے کہ ہم تو اپنے دین پر مضبوط (strong) ہیں، ہمیں دجال کوئی نقصان نہیں پہنچا سکتا لیکن جب وہاں جائیں گے تو دجال پر ایمان لے آئیں گے (اور کافر ہو جائیں گے)۔ (سنن ابوداؤد، ج ۴ ص ۱۵۷ حدیث ۴۳۱۹ لخصاً) حدیث میں فرمایا کہ: شیطان انسان کے جسم میں خون کی طرح تیرتا (circulating کرتا) ہے (سنن ابی داؤد، کتاب السنۃ، الحدیث ۴۷۱۹، ص ۱۵۷)۔ دل کو ”قلب“ اسی وجہ سے کہتے ہیں کہ لوٹ پوٹ (الٹ پلٹ) ہوتا رہتا ہے۔ اللہ پاک ہی کے کرم سے کوئی ایمان پر قائم رہ سکتا ہے۔ فرمانِ آخری نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دل کی مثال (example) اس پر (feather) کی سی ہے جو میدانی زمین میں ہو، جسے ہوائیں ظاہر و باطن الٹیں پلٹیں۔ (ابن ماجہ، کتاب السنۃ، ۶۸/۱، حدیث: ۸۸ لخصاً) اللہ پاک فرماتا ہے، ترجمہ (Translation): اور تم میں جو کوئی اپنے دین سے مرتد ہو جائے (یعنی پھر جائے، دین چھوڑ دے) پھر کافر ہی مرجائے تو ان لوگوں کے تمام اعمال دنیا و آخرت میں برباد ہو گئے اور وہ دوزخ والے ہیں وہ اس میں ہمیشہ رہیں گے۔ (ترجمہ کنز العرفان) (پ ۲، البقرۃ، ۲۱۷)

ایماں پہ ربِّ رحمت، دیدے تو استقامت

دیتا ہوں واسطہ میں تجھ کو ترے نبی کا

ہونے والے اس سچے واقعے سے معلوم ہوا کہ انسان کو اس بات سے ڈرتے رہنا چاہیے کہ میں کس حالت

(condition) میں مروں گا؟ یعنی اگر میں مسلمان ہوں تو کیا مرتے وقت تک مسلمان ہی رہوں گا۔ ہمیں اپنے

آپ کو ہر گناہ سے بچانا چاہیے اور آسانی کے ساتھ اسلام پر مرنے کی دعا بھی مانگتے رہنا چاہیے۔ یاد رہے! ایک گناہ

بھی جہنم میں جانے کا سبب بن سکتا ہے (فتاویٰ رضویہ جلد ۲۲، ص ۱۲۹ ماخوذاً) اور گناہ کفر کی طرف لے جانے والے ہوتے

ہیں (الزواج، ص ۲۸)۔

264 ”ایمان اور کفر کے بارے میں چند ضروری باتیں“

ایمان:

{ } ”ایمان“ سے مراد یہ ہے کہ سچے دل سے اُن تمام باتوں کو مانا جائے جو ”ضروریاتِ دین“ ہیں { } ”ضروریاتِ دین“ سے مراد دین کے وہ مسائل ہیں جن کو ہر خاص و عام (special n common people) ایسے مسلمان جانتے ہوں جو علمائے کرام کے پاس آتے جاتے ہوں اور دین سیکھنے کا شوق رکھتے ہوں۔ جیسے: (اللہ پاک کا ایک ہونا) انسانوں کی رہنمائی (guidance) کے لیے نبیوں (عَلَيْهِمُ السَّلَام) کا آنا (پیارے نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کا آخری نبی ہونا) جنت و دوزخ کا ہونا (قیامت اور حساب و کتاب¹) کا ہونا وغیرہ { } دور دراز کے علاقوں یا جنگلوں اور پہاڑوں میں رہنے والے وہ لوگ جن کو کلمہ بھی صحیح سے نہ آتا ہو اور نہ ہی وہ دین کی ضروری باتوں کو جانتے ہیں، اُن کے مسلمان ہونے کے لئے یہ بات ضروری ہے کہ وہ ضروریاتِ دین میں کسی بھی چیز کا انکار (denial) نہ کرتے ہوں اور یہ عقیدہ (belief) رکھتے ہوں کہ اسلام میں جو کچھ ہے، سب حق اور سچ ہے۔ (بہار شریعت، ج ۱، ص ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹، ۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۷، ۱۵۲۸، ۱۵۲

توہین (insult) نہ پائی جائے۔ (فتاویٰ رضویہ ج ۲۹، ص ۲۵۳، ملخصاً)

{مسلمان کو مسلمان یا کافر کو کافر جاننا ضروریاتِ دین میں سے (یعنی بہت زیادہ ضروری) ہے} {مسلمان ہونے کے لئے یہ شرط (condition) ہے کہ زبان بلکہ اپنے کسی بھی فعل (یعنی کام) سے کسی ایک بھی ایسی چیز کا انکار (denial) نہ کرے جو ضروریاتِ دین سے تعلق رکھتی (related) ہو} {کبیرہ یعنی بڑے گناہ کرنے والا مسلمان ہی رہتا ہے اور جنت میں بھی جائے گا۔ چاہے اللہ پاک اپنے فضل اور کرم سے اُسے بخش (یعنی گناہ مُعاف کر) دے اور جنت میں بھیج دے یا پیارے نبی صَلَّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کی شفاعت سے اسے جنت مل جائے یا اپنے بُرے اعمال کی سزا پانے (punishment) کے بعد جنت میں جانا نصیب ہو۔ البتہ گناہ گار مسلمانوں کی ایک تعداد (a number of Muslims) شروع میں جہنم میں ضرور جائے گی (ہم اللہ پاک سے بلا حساب جنت میں داخلے کی دعا کرتے ہیں)۔ (بہار شریعت، ج ۱، ص ۱۷۳، ۱۸۵، ملخصاً)

کفر:

{”ضروریاتِ دین“ میں سے کسی ایک کا یا سب کا انکار (denial) کرنا ”کفر“ ہے} {وہ کام جو واضح طور پر (یعنی صاف صاف - clearly) ایمان کے خلاف (against) ہوں، اُس کام کو کرنے سے انسان اسلام سے نکل جاتا ہے۔ جیسے: O بُت یا O چاند یا O سورج کو سجدہ کرنا یا O کسی بھی نبی کی توہین (insult) کرنا یا O قرآن کریم یا O کعبہ شریف کی توہین (insult) کرنا یا O کسی سنت کو ہلکا (یعنی گھٹیا) بتانا یا O زُنا ر باندھنا (یعنی وہ دھاگہ یا ڈوری جو ہندو گلے سے نیچے تک ڈالتے ہیں اور عیسائی (christian)، مجوسی (magus) اور یہودی (jews) کمر پر باندھتے ہیں) یا O قَشْفہ لگانا (یعنی پیشانی (forehead) پر صندل یا زعفران (saffron) کے دو (2) ڈیکے اور نشان لگانا جو ہندو لگاتے ہیں) یا O سر پر چٹیا (وہ چند بال جو بچے کے سر پر ہندو خاص طریقے (special methods) سے لگاتے ہیں) رکھنا یا O صلیب (cross) لگانا وغیرہ} {جس نے کفر کہا اُس پر لازم ہو گا کہ سچی توبہ کرے (یعنی ایسی توبہ کرے جس طرح توبہ کرنے کا حکم ہے۔ مثلاً سو (100) لوگوں کے سامنے کفر کیا، تو اُن سو (100) کے سامنے توبہ کرے یا اُن سو (100) تک اپنی توبہ کر لینے کا پیغام (message) پہنچائے} اور دوبارہ (again) کلمہ پڑھ کر مسلمان ہو (البتہ پوری کوشش کے باوجود کسی کو اطلاع (information) نہ مل

سکی مثلاً وہ فوت ہو گیا یا اس کا معلوم ہی نہیں کہ کون تھا، اب کہاں ملے گا مگر توبہ کرنے والا اتنے ہی لوگوں کے سامنے توبہ کر چکا تو یہ بھی کافی (enough) ہے) {} اگر کوئی زبان سے تو کہے کہ میں مسلمان ہوں اور دل میں اسلام کا انکار (denial) کرے جسے نفاق بھی کہتے ہیں، یہ بالکل کفر ہے {} جس شخص نے صاف صاف کفر والا کام کیا ہو اور یقینی طور پر (definitely) کافر ہو (یعنی علماء کرام نے اُسے کافر کہہ دیا ہو، جیسے: اللہ پاک کو ایک نہ ماننا، کسی نبی کی توہین (insult) کی ہو، حضور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ کے آخری نبی ہونے کا انکار (denial) کیا ہو) اُس کے کافر ہونے میں شک کرنے والا بھی کافر ہو جاتا ہے {} ایمان اور کفر کے درمیان کوئی چیز نہیں، یعنی آدمی مسلمان ہو گا یا کافر، تیسری کوئی صورت نہیں ہو سکتی یعنی یہ نہیں ہو سکتا کہ نہ مسلمان ہو اور نہ ہی کافر {} جس شخص کو اپنے ایمان میں شک ہو یعنی کہتا ہے کہ مجھے اپنے مومن ہونے کا یقین (believe) نہیں یا کہتا ہے معلوم نہیں میں مومن ہوں یا کافر تو وہ کافر ہی ہے۔ ہاں اگر اُس کے کہنے کا یہ مطلب ہو کہ مجھے معلوم نہیں میرا خاتمہ ایمان پر ہو گا یا نہیں (یعنی میں مسلمان مرونگا یا کافر) تو اب وہ کافر نہیں۔ جو شخص ایمان و کفر کو ایک سمجھے یعنی کہتا ہے کہ سب ٹھیک ہے خدا کو سب پسند ہے وہ کافر ہے۔ یوہیں جو شخص ایمان پر راضی نہیں یا کفر پر راضی (اور خوش) ہے تو وہ بھی کافر ہے۔ (بہار شریعت، ج ۹، ص ۳۵۳ تا ۳۶۱، تلخیصاً)

آکر اوشری:

{} اگر کوئی یہ دھمکی (threat) دے کہ ”کُفْرِیۃ بات کہو! یا یہ کُفْرِیۃ کام کرو! ورنہ تمہیں جان سے مار دوں گا یا تمہارے جسم کا کوئی حصہ (part of body) کاٹ دوں گا“ تو اس صورت میں اگر یقین (believe) ہے کہ جو دھمکی (threat) دے رہا ہے وہ جیسا کہہ رہا ہے ویسا کر لے گا تو:

(1) پہلے ایسی بات یا ایسا کام کرے کہ جس سے سامنے والے کو لگے کہ اس نے میری بات مان لی اور اصل میں اُس شخص نے "کُفر" نہ کیا ہو بلکہ "توریہ" کیا ہو۔ مثلاً اس کو مجبور (force) کیا گیا کہ بت (یا کسی بھی جھوٹے خدا) کو سجدہ کرے اور اس نے سجدہ تو کیا مگر یہ نیت کی کہ میں اللہ پاک کو سجدہ کرتا ہوں۔ یاد رہے کہ اگر اس شخص کے دل میں "توریہ" کا خیال آیا مگر اُس نے "توریہ" نہ کیا یعنی اللہ پاک کے لیے سجدے کی نیت نہیں کی تو

یہ شخص کافر ہو جائے گا اور اس کی عورت نکاح سے نکل جائے گی۔

(2) اگر اس شخص کو "توریہ" کی طرف دھیان (یعنی توجہ - attention) ہی نہ رہی اور بت ہی کو سجدہ کر دیا، لیکن دل میں "کفر" کا انکار (denial) ہو اور دل "ایمان" پر ویسے ہی مضبوط (strong) رہے جیسے پہلے مضبوط تھا۔ یعنی دل میں یہ بات ہو کہ مجبوراً زبان سے کفر کہہ رہا ہوں یا مجبوراً کفریہ کام کر رہا ہوں مگر ہوں پکا مسلمان تو اس صورت میں کافر نہیں ہوگا۔ (بہار شریعت ج ۹، ص ۲۵۶ مع ج ۱۵۲، ص ۱۹۲ الخلفاً)

{ کفر کرنے پر مجبور کیا گیا اور کفر نہ کیا اس وجہ سے قتل کر دیا گیا تو ثواب پائے گا۔ (ج ۱۵، ص ۱۹۲، مسئلہ ۱۷)

حلال و حرام:

{ جس چیز کا حلال ہونا بہت مضبوط (strong) شرعی دلیل سے ثابت ہو (جسے علماء قطعی حلال کہتے ہیں) اُسے حرام کہنا یا جو چیز یقینی طور پر (definitely) حرام ہو اُسے حلال کہنا کفر ہے۔ (فتاویٰ رضویہ ج ۱۴، ص ۱۴۷، خلاصۃ الفتاویٰ ج ۴، ص ۳۸۳، ماخوذاً) اور وہ بات ضروریات دین⁽²⁾ کی حد تک ہو۔ (کفریہ کلمات کے بارے میں سوال و جواب ص ۴۱۵)

مُرتد:

{ مسلمان ہونے کے بعد کسی ایسی بات کا انکار (denial) کرنے والا جو ضروریات دین سے ہو یعنی زبان سے ایسی بات کہے جو بالکل کفر ہو (یعنی علماء کرام اُس بات یا کام کو صاف صاف کفر کہتے ہوں)۔ یونہی کوئی ایسا کام کرنے والا جس کو کرنے سے انسان کافر ہو جاتا ہو مثلاً بُت کو سجدہ کرنے والا یا قرآن پاک کو ناپاک جگہ پھینک دینے والا "مُرتد" (یعنی اسلام سے پھر جانے والا) ہے۔ (بہار شریعت ج ۹، ص ۷۳ الخلفاً)

نوٹ: جو بالکل صاف صاف کفر کہے، اُس کا اسلام ختم ہو جاتا ہے۔

یاد رہے: کسی کے کافر ہونے کا فیصلہ ہم نہیں کر سکتے، یہ علمائے کرام کا کام ہے۔ کسی نے اسلام کے خلاف

(against) کوئی بات بولی تو ”دارالافتاء اہلسنت“ سے پوچھ لیجئے۔

265 ”مفتی اعظم ہند اور ایک تقریر کرنے والا“

کہا جاتا ہے: ایک بار کسی محفل میں اعلیٰ حضرت کے شہزادے (یعنی بیٹے) حضور مفتی اعظم ہند، محمد مصطفیٰ رضا خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ مَنَاج (stage) پر موجود تھے۔ ایک مقرر (speaker) کا بہت زور دار بیان چل رہا تھا اور جوش جوش میں انہوں نے خفیہ پولیس (secret police) کو کہہ دیا: اگر حکومت کے کراما کاتبین موجود ہیں تو وہ بھی لکھ لیں۔۔۔ (کراما کاتبین عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وہ دو (2) مبارک فرشتے ہیں جو انسانوں کے اچھے بُرے کام لکھتے ہیں، اس میں نہ تو کسی قسم کی کمی کرتے ہیں اور نہ اپنی طرف سے کچھ بڑھاتے ہیں، فرشتوں کی شان بہت بڑی ہے، ان کی توہین (insult) کرنا، گُفر ہے یعنی وہ مقرر خفیہ پولیس (secret police) کو کراما کاتبین کہہ گئے جو ان پاک فرشتوں کی توہین (insult) ہے لہذا) یہ بات سنتے ہی حضور مفتی اعظم رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ نے فوراً اُس کو روکا اور توبہ کرنے کا حکم دیا۔ اس پر مقرر صاحب نے فوراً سب کے سامنے توبہ کر لی۔

(کفریہ کلمات ص ۳۰۰ تا ۳۰۱ خلاصاً)

اس حکایت سے معلوم ہوا کہ بیان کرنا سنی عالم ہی کا کام ہے، مبلغین کو چاہیے کہ سنی عالم کی کتاب سے دیکھ کر بیان کریں یہ بھی پتا چلا کہ بہت زیادہ بولنے اور لوگوں کا دل جیننے کی کوشش کرنے میں آخرت کا بہت زیادہ نقصان ہے، لہذا ہمیں اس طرح کے کاموں سے بچنا چاہیے۔

266 ”فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نے نماز پڑھانے والے کو بھی نہ چھوڑا!“

قرآن پاک کی معنی بتانے والی تفسیر کی کتاب لکھنے والے امام، حافظ اسماعیل حقی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ (جن کا انتقال چند سو سال پہلے 1137ھ میں ہوا) اپنی مشہور تفسیر روح البیان میں ایک واقعہ لکھتے ہیں کہ:

حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کے زمانے (time) میں ایک امام ہر نماز میں پارہ 30 کی سورت عَبَسَ وَتَوَلَّى ہی پڑھا کرتا تھا (اس سورت میں ہمارے پیارے رب نے اپنے پیارے محبوب صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کو اپنی شان کے مطابق کسی بات کی طرف توجہ (attention) دلائی ہے)۔ حضرت عمر فاروق (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) اُس وقت مسلمانوں کے خلیفہ (caliph) تھے، جب اُن کو یہ بات پتا چلی تو آپ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) نے اُس امام کو بلا کر قتل کر دیا، کیونکہ ہر نماز میں یہ سورت پڑھنے سے آپ کو پتا چل گیا تھا یہ شخص عقیدے (beliefs) کا منافق ہے (یعنی زبان سے تو کہتا ہے کہ میں مسلمان ہوں اور دل میں یہ ہے کہ میں مسلمان نہیں ہوں) اور اس کے دل میں حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سے نفرت ہے، اس لئے اس سورت کو ہر نماز میں پڑھتا ہے۔

(رُوحُ الْبَيَانِ ج ۱۰، ص ۳۳۱)

اس سچے واقعے سے پتا چلا کہ مسلمانوں کے امیر یا قاضی کا کام ہے کہ اسلام کی تعلیمات (teachings) پر عمل کرنے کے لیے ہر بڑے سے بڑا کام کیا جائے۔ اسی لیے مسلمانوں کے دوسرے (2nd) خلیفہ، امیر المؤمنین فاروق اعظم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نے منافق کا فیصلہ کر دیا۔ دوسری بات یہ بھی پتا چلی کہ اللہ پاک کا اپنے محبوب صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کو توجہ (attention) دلانا ایک الگ بات ہے اور نبی پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کی نفرت کی وجہ سے اس طرح کی باتوں کو بیان کرنا، بہت بڑا جرم ہے۔

267 "کفر کی مثالیں"

(1) یہ کہنا کفر ہے: "اللہ پاک آسمان سے یا عرش (3) سے دیکھ رہا ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ! یعنی اللہ پاک کی پناہ)۔ (فتاویٰ عالمگیری ج ۲، ص ۲۵۷) کیونکہ اللہ پاک جگہ سے پاک ہے اور وہ اپنے علم اور قدرت کے ساتھ انسان کے بالکل قریب ہے۔

topic number:225(20) میں عرش کے بارے میں بتایا گیا ہے۔

(2) یہ کہنا کفر ہے: "فلاں کی حرکتوں سے تو اللہ پاک بھی پریشان ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(3) یہ کہنا کفر ہے: "فلاں کو پیدا کر کے تو اللہ پاک بھی بچھتا رہا ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(4) یہ کہنا کفر ہے: "اے اللہ! مجھے رزق دے اور مجھ پر تنگدستی (یعنی غربت وغیرہ) ڈال کر ظلم نہ کر"

(مَعَاذَ اللَّهِ!). - (فتاویٰ خانہ ج ۳، ص ۳۶۷)

(5) اس طرح کہنے پر، کفر کا حکم ہے: "اللہ جانتا ہے کہ یہ کام میں نے نہیں کیا حالانکہ (although)، کہنے والے شخص کو معلوم ہے کہ وہ کام اس نے (یعنی میں نے) کیا ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). - (سخ الروض الازھر للفقاری ص ۵۱۱)

(6) اگر کوئی اعتراض (objection) کرتے ہوئے یہ کہے تو کافر ہو جائے گا: "اللہ پاک نے آخرِ عربی ہی میں

قرآن پاک کیوں نازل کیا، اُر دو یا سندھی یا فلاں زبان میں نازل کرنا چاہئے تھا" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(7) اعتراض (objection) کرتے ہوئے، یہ کہنا کفر ہے: "اللہ نے فجر کی نماز بہت جلدی رکھ دی ہے"

(مَعَاذَ اللَّهِ!).

(8) یہ کہنا کفر ہے: "وہ شخص لوگوں کے ساتھ کچھ بھی کرے اللہ کی طرف سے اُس کو فل (full) آزادی ہے"

(مَعَاذَ اللَّهِ!).

(9) "قرآن مجید کی کسی آیت کا مذاق اڑانا کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). - (سخ الروض الازھر للفقاری ص ۴۵۸)

(10) "جان بوجھ کر قرآن پاک کو زمین پر پھینکنا کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). - (فتاویٰ امجدیہ ج ۴، ص ۴۴۱)

(11) "ہنسی مذاق کی نیت سے بے موقع آیاتِ قرآنیہ پڑھنا کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). یعنی اللہ پاک کی پناہ۔ (بہارِ

شریعت ج ۹، ص ۱۸۲)

(12) ایسا شخص کافر ہے: "جو یہ مانے کہ نبی کریم صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ کے بعد کسی کو نبوت ملی" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(13) ایسا شخص کافر ہے: "جو اس بات کو جائز سمجھے کہ نبی کریم صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ کے بعد کسی کو نبوت مل سکتی ہے"

(مَعَاذَ اللَّهِ!). - (بہارِ شریعت ج ۱، ص ۴۰، ماخوذاً)

(14) "شیطانِ لعین کا علم نبی کریم ﷺ کے علم غیب سے زیادہ ماننا خالص (اور صاف صاف) کفر ہے
" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔ (ماخوذ از بہارِ شریعت حص ۱، ص ۱۲۰)

(15) "حُضُورِ اکرم ﷺ کے علم شریف کو بچوں، جانوروں اور پانگلوں کے علم کی طرح کہنا صریح
(یعنی واضح طور پر، صاف صاف) کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔ (بہارِ شریعت ج ۱، ص ۱۲۰، ماخوذاً)

(16) "رسولِ کریم ﷺ کے کسی عمل (یعنی کام) مثلاً عمامہ باندھنے یا شملہ (جو عمامے کے پیچھے سر
سے کمر تک ہوتا ہے) لٹکانے وغیرہ کی توہین (insult) کفر ہے جب کہ سنت کی توہین مقصود (یعنی نیت) ہو"
(مَعَاذَ اللَّهِ!)۔ (بہارِ شریعت ج ۹، ص ۱۸۱، ماخوذاً)

(17) "حضور ﷺ کے کی بشریت کا مطلقاً انکار (denial یعنی سرکارِ ﷺ کو انسان ہی نہ
ماننا) کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔ (فتاویٰ رضویہ ج ۱۳، ص ۳۵۸)

(18) "رسولِ ﷺ اور دیگر انبیائے کرام عَلَیْهِمُ السَّلَامُ کو اللہ پاک نے اپنے بعض عُیُوب (یعنی کچھ
نہ کچھ غیب) کا علم دیا۔ یہ مسئلہ ضروریاتِ دین (4) سے ہے اور اس کا منکر (انکار) (denial) کرنے والا بلکہ اس
میں ادنیٰ (یعنی معمولی سا) شک لانے والا قَطْعاً (یعنی یقیناً) کافر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔

(19) ایسا کہنے والا کافر ہے کہ: "حضرت عیسیٰ عَلَیْهِ السَّلَامُ، اللہ پاک کے بیٹے ہیں" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔

(20) ایسا شخص کافر ہے کہ: "جو غیر نبی (مثلاً کسی پیر یا ولی یا صحابی یا اہل بیت) کو (کسی بھی) نبی سے افضل
(superior) مانے" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔

(21) ایسا شخص بھی کافر ہے کہ: "جو غیر نبی کو نبی کے برابر مانے" (مَعَاذَ اللَّهِ!) یعنی اللہ پاک کی پناہ)۔ (بہارِ
شریعت ج ۱، ص ۳۲)

(22) "انبیاءِ کرام عَلَیْهِمُ السَّلَامُ کی جناب میں (یعنی اُن کی) گستاخی کرنا کفر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!)۔ (بہارِ شریعت ج ۹،

(23) یہ کہنا، صاف کفر ہے: "فرشتے اللہ پاک کی بیٹیاں ہیں" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(24) یہ کہنا کفر ہے: "اللہ پاک نے کسی اور کی روح قبض کرنے (یعنی نکالنے) کا حکم دیا تھا اور مَلِکُ الْمَوْتِ (عَلَيْهِ السَّلَام) غلطی سے دوسرے کی روح قبض کرنے پہنچ گئے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (فتاویٰ رضویہ ج ۱۴، ص ۶۰۲، ماخوذاً)

(25) یہ کہنے والا کافر ہے بلکہ وہ اسلام سے نکل کر مُرْتَد ہو گیا: "حضرت جبرئیل امین (عَلَيْهِ السَّلَام) نے وحی لانے میں غَلَطی کی" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (رَدُّ الْمُحْتَارِ ج ۶، ص ۳۶۴)

(26) "قیامت کا انکار (denial) کرنے والا کافر ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (فتاویٰ عالمگیری ج ۲، ص ۷۴، بہار شریعت ج ۱، ص ۶۷)

(27) یہ کہنا کفر ہے: "دنیا میں روٹی ہونی چاہئے، آخرت میں جو چاہے ہو" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (مُخَّ الرَّوْضِ ص ۵۲۲)

(28) "حسابِ قیامت کے مُتَنَبِّر (انکار (denial) کرنے والے) پر کفر کا حکم ہے" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (مُخَّ الرَّوْضِ ص ۵۲۰، بہار شریعت ج ۱، ص ۷۳)

(29) کسی کے سامنے شریعت کی بات کی تو دوسرا جواب میں اگر یہ کہے: "شریعت گئی بھاڑ میں! کیا ہر وقت شریعت شریعت کرتے رہتے ہو" تو کافر ہو گیا (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(30) کسی کو حدیث سنائی جائے تو سن کر یہ کہنے والے پر کفر کا حکم ہے: "میں نے اسٹوریاں بہت سنی ہیں بس کرو" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(31) ایسا گمان کرنے والا شخص کافر ہے کہ "مسلمان اسلام ہی کی وجہ سے کافروں سے پیچھے رہ گئے ہیں" (مَعَاذَ اللَّهِ! یعنی اللہ پاک کی پناہ).

(32) ایسا کہنا کفر ہے: "شریعت تو مولویوں کی گھڑی (یعنی بنائی) ہوئی باتیں ہیں" (مَعَاذَ اللَّهِ!).

(33) یہ کہنا کفر ہے: "علماء جو علم سکھاتے ہیں محض (یعنی بس) قصے کہانیاں ہیں" (مَعَاذَ اللَّهِ!). (عالمگیری ج ۲، ص ۲۷۰)

- (34) "جو اذان کا مذاق اڑائے وہ کافر ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (فتاویٰ رضویہ ج ۵، ص ۱۰۲)
- (35) اذان سن کر، اذان کو ناپسند کرتے ہوئے اس طرح کہنا کفر ہے: "کیا شور مچا رکھا ہے؟" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)
(عالمگیری ج ۲، ص ۲۶۹)
- (36) جو صرف رَمَضَانَ الْمُبَارَك میں نماز پڑھے اور اس کے علاوہ نہیں پڑھے، اُس کا یہ کہنا کفر ہے: "یہی بہت ہے کیونکہ ہر فرض نماز ستر گنا (seventy times) ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (مَخْرُوض ص ۳۶۵)
- (37) کسی سے کہا گیا: "نماز پڑھو"۔ اُس کا جواب میں یہ کہنا کفر ہے: "اللہ پاک نے ہمیں کیا دیا ہے جو نماز پڑھیں!" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (38) یہ کہنا کفر ہے: "نماز دل کی ہوتی ہے ظاہری نماز میں کیا رکھا ہے!" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (39) کوئی شخص تھکا ہوا (tired) تھا اور نماز کا وقت آ گیا، اُس کا نماز کے بارے میں یہ کہنا، کفر ہے: "ایک تو یہ مصیبت جان نہیں چھوڑتی" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (40) یہ کہنا کفر ہے: "بہت نماز پڑھ لی کیا فائدہ ہوا!" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (عالمگیری ج ۲، ص ۲۶۸)
- (41) یہ کہنا کفر ہے: "اللہ پاک جہنم میں بھیجنے کے علاوہ کیا کر سکتا ہے؟" (مَعَاذَ اللّٰهِ! یعنی اللہ پاک کی پناہ)۔
(عالمگیری ج ۲، ص ۲۶۲)
- (42) کسی سے کہا گیا: "گناہ نہ کر اللہ پاک عذاب (punishment) دے گا"۔ تو اُس کے جواب میں ایسا کہنے والا کافر ہے: "میں ایک ہاتھ سے سارا عذاب اٹھالوں گا" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (عالمگیری ج ۲، ص ۲۶۰)
- (43) کسی سے کہا گیا: "حلال کھا"۔ تو اُس کے جواب میں ایسا کہنا کفر ہے: "مجھے حرام ہی چاہیے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
(عالمگیری ج ۲، ص ۲۷۲)
- (44) یہ کہنا کفر ہے: "کسی سے کہا کہ یہ کیا تو نے عمامہ وغیرہ پاگلوں والا لباس پہنا ہوا ہے!" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (45) سُنَّت کی توہین (insult) کرتے ہوئے کسی کا اس طرح کہنا کفر ہے: "تجھے داڑھی اچھی نہیں لگ رہی" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (46) سُنَّت کی توہین (insult) کرتے ہوئے کسی کا اس طرح کہنا کفر ہے: "تیرا چہرہ داڑھی کی وجہ سے بگڑ گیا"

- ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (47) "اپنے کفر کا اقرار کرنے (یعنی اپنے آپ کو "کافر" کہنے) والا کافر ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (فتاویٰ رضویہ ج ۱۳، ص ۳۲۳)
- (48) "کسی بھی حالت (condition) میں اللہ پاک کو گالی دینا کفر ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!) چاہے (سنجیدگی (Seriousness) میں دے یا مذاق میں یا خوشی سے دے یا غصے میں دے)۔
- (49) یہ کہنا کفر ہے: "اتنی نیکیاں نہ کرو کہ خُدا کی جزا (یعنی انعام) کم پڑ جائے"۔ (مَعَاذَ اللّٰهِ!)
- (50) "مذاق کے طور پر کافروں جیسی شکل و صورت بنانے (مثلاً ہنود کی طرح قشفہ⁽⁵⁾ لگانے یا زُتار باندھنے) پر کفر کا حکم ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ! یعنی اللہ پاک کی پناہ)۔ (مَخَّ الرُّؤس ص ۳۲۶)
- (51) یہ کہنا کفر ہے: "جہنم میں جائیں گے تو سردی میں اگر جنتی آگ لینے آئیں گے تو ہم ان کو نہیں دیں گے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔
- (52) کسی کر سچین عورت کو دیکھ کر یہ کہنا کفر ہے: "کاش! میں بھی کر سچین ہوتا تاکہ اس سے نکاح کر سکتا" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (مَخَّ الرُّؤس ص ۳۸۶)
- (53) بیوی شوہر سے یہ کہتے ہی کافر ہو جائے گی: "اگر تُو نے آئندہ (next time) مجھ پر زیادتی کی یا میرے لئے فُلاں چیز نہ خریدی تو میں کافر ہو جاؤنگی" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (فتاویٰ عالمگیری ج ۲، ص ۲۷۹)
- (54) یہ کہنا کفر ہے: "میں مسلمانوں کے ساتھ مسلمان اور کافروں کے ساتھ کافر ہوں" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (ایضاً ص ۳۸۷)
- (55) "کافر کو کافر نہ جاننا کفر ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (فتاویٰ امجدیہ ج ۴، ص ۳۹۹)

(56) کسی سے کہا گیا: "اللہ پاک سے حیا کر"۔ اُس کا جواب میں یہ کہنا کفر ہے: "میں نہیں کرتا" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔

(فتاویٰ تاتارخانیہ ج ۵، ص ۳۷۰)

(57) کسی دوسرے سے یہ کہنا کفر ہے: "تجھ پر اور تیرے اسلام پر لعنت ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (عالمگیری ج ۲، ص

۲۵۷)

(58) "جنت و دوزخ حق ہیں ان کا انکار (denial) کرنے والا کفر ہے" (مَعَاذَ اللّٰهِ!)۔ (بہار شریعت ج ۱، ص ۴۲)

(59) جس سے کہا گیا: "کیا تُو اللہ سے نہیں ڈرتا؟" اُس کا جواب میں یہ کہنا کفر ہے: "نہیں" (مَعَاذَ اللّٰهِ! یعنی

اللہ پاک کی پناہ)۔ (مَحْجُزُ الْأَنْبُرِ ج ۲، ص ۵۰۵)

(کفریہ کلمات کے بارے میں سوال و جواب ص: ۱۱۵ تا ۱۱۷، ۱۳۱ تا ۱۳۲، ۱۷۰ تا ۱۷۱، ۱۸۰ تا ۱۹۳، ۱۹۸ تا ۲۲۲، ۲۲۶ تا ۲۳۳، ۲۳۸ تا ۲۴۸

۲۴۵، ۲۶۶ تا ۲۷۰، ۲۷۶ تا ۲۸۰، ۲۸۵ تا ۲۹۰، ۳۰۵ تا ۳۰۷، ۳۱۰ تا ۳۱۱، ۳۱۳ تا ۳۱۴، ۳۲۸ تا ۳۳۲، ۳۳۳ تا ۳۳۶، ۳۶۲ تا ۳۶۳، ۳۷۰ تا ۳۷۱، ۳۷۷ تا ۳۷۸، ۳۸۰ تا ۳۸۱، ۳۸۳ تا ۳۸۴، ۳۸۶ تا ۳۸۷، ۳۸۹ تا ۳۹۰، ۳۹۲ تا ۳۹۳، ۳۹۵ تا ۳۹۶، ۳۹۸ تا ۳۹۹، ۴۰۰ تا ۴۰۱، ۴۰۳ تا ۴۰۴، ۴۰۶ تا ۴۰۷، ۴۰۹ تا ۴۱۰، ۴۱۲ تا ۴۱۳، ۴۱۵ تا ۴۱۶، ۴۱۸ تا ۴۱۹، ۴۲۱ تا ۴۲۲، ۴۲۴ تا ۴۲۵، ۴۲۷ تا ۴۲۸، ۴۳۰ تا ۴۳۱، ۴۳۳ تا ۴۳۴، ۴۳۶ تا ۴۳۷، ۴۳۹ تا ۴۴۰، ۴۴۲ تا ۴۴۳، ۴۴۵ تا ۴۴۶، ۴۴۸ تا ۴۴۹، ۴۵۱ تا ۴۵۲، ۴۵۴ تا ۴۵۵، ۴۵۷ تا ۴۵۸، ۴۶۰ تا ۴۶۱، ۴۶۳ تا ۴۶۴، ۴۶۶ تا ۴۶۷، ۴۶۹ تا ۴۷۰، ۴۷۲ تا ۴۷۳، ۴۷۵ تا ۴۷۶، ۴۷۸ تا ۴۷۹، ۴۸۱ تا ۴۸۲، ۴۸۴ تا ۴۸۵، ۴۸۷ تا ۴۸۸، ۴۹۰ تا ۴۹۱، ۴۹۳ تا ۴۹۴، ۴۹۶ تا ۴۹۷، ۴۹۹ تا ۵۰۰، ۵۰۲ تا ۵۰۳، ۵۰۵ تا ۵۰۶، ۵۰۸ تا ۵۰۹، ۵۱۱ تا ۵۱۲، ۵۱۴ تا ۵۱۵، ۵۱۷ تا ۵۱۸، ۵۲۰ تا ۵۲۱، ۵۲۳ تا ۵۲۴، ۵۲۶ تا ۵۲۷، ۵۲۹ تا ۵۳۰، ۵۳۲ تا ۵۳۳، ۵۳۵ تا ۵۳۶، ۵۳۸ تا ۵۳۹، ۵۴۱ تا ۵۴۲، ۵۴۴ تا ۵۴۵، ۵۴۷ تا ۵۴۸، ۵۵۰ تا ۵۵۱، ۵۵۳ تا ۵۵۴، ۵۵۶ تا ۵۵۷، ۵۵۹ تا ۵۶۰، ۵۶۲ تا ۵۶۳، ۵۶۵ تا ۵۶۶، ۵۶۸ تا ۵۶۹، ۵۷۱ تا ۵۷۲، ۵۷۴ تا ۵۷۵، ۵۷۷ تا ۵۷۸، ۵۸۰ تا ۵۸۱، ۵۸۳ تا ۵۸۴، ۵۸۶ تا ۵۸۷، ۵۸۹ تا ۵۹۰، ۵۹۲ تا ۵۹۳، ۵۹۵ تا ۵۹۶، ۵۹۸ تا ۵۹۹، ۶۰۱ تا ۶۰۲، ۶۰۴ تا ۶۰۵، ۶۰۷ تا ۶۰۸، ۶۱۰ تا ۶۱۱، ۶۱۳ تا ۶۱۴، ۶۱۶ تا ۶۱۷، ۶۱۹ تا ۶۲۰، ۶۲۲ تا ۶۲۳، ۶۲۵ تا ۶۲۶، ۶۲۸ تا ۶۲۹، ۶۳۱ تا ۶۳۲، ۶۳۴ تا ۶۳۵، ۶۳۷ تا ۶۳۸، ۶۴۰ تا ۶۴۱، ۶۴۳ تا ۶۴۴، ۶۴۶ تا ۶۴۷، ۶۴۹ تا ۶۵۰، ۶۵۲ تا ۶۵۳، ۶۵۵ تا ۶۵۶، ۶۵۸ تا ۶۵۹، ۶۶۱ تا ۶۶۲، ۶۶۴ تا ۶۶۵، ۶۶۷ تا ۶۶۸، ۶۷۰ تا ۶۷۱، ۶۷۳ تا ۶۷۴، ۶۷۶ تا ۶۷۷، ۶۷۹ تا ۶۸۰، ۶۸۲ تا ۶۸۳، ۶۸۵ تا ۶۸۶، ۶۸۸ تا ۶۸۹، ۶۹۱ تا ۶۹۲، ۶۹۴ تا ۶۹۵، ۶۹۷ تا ۶۹۸، ۶۹۹ تا ۷۰۰، ۷۰۲ تا ۷۰۳، ۷۰۵ تا ۷۰۶، ۷۰۸ تا ۷۰۹، ۷۱۱ تا ۷۱۲، ۷۱۴ تا ۷۱۵، ۷۱۷ تا ۷۱۸، ۷۲۰ تا ۷۲۱، ۷۲۳ تا ۷۲۴، ۷۲۶ تا ۷۲۷، ۷۲۹ تا ۷۳۰، ۷۳۲ تا ۷۳۳، ۷۳۵ تا ۷۳۶، ۷۳۸ تا ۷۳۹، ۷۴۱ تا ۷۴۲، ۷۴۴ تا ۷۴۵، ۷۴۷ تا ۷۴۸، ۷۵۰ تا ۷۵۱، ۷۵۳ تا ۷۵۴، ۷۵۶ تا ۷۵۷، ۷۵۹ تا ۷۶۰، ۷۶۲ تا ۷۶۳، ۷۶۵ تا ۷۶۶، ۷۶۸ تا ۷۶۹، ۷۷۱ تا ۷۷۲، ۷۷۴ تا ۷۷۵، ۷۷۷ تا ۷۷۸، ۷۸۰ تا ۷۸۱، ۷۸۳ تا ۷۸۴، ۷۸۶ تا ۷۸۷، ۷۸۹ تا ۷۹۰، ۷۹۲ تا ۷۹۳، ۷۹۵ تا ۷۹۶، ۷۹۸ تا ۷۹۹، ۸۰۱ تا ۸۰۲، ۸۰۴ تا ۸۰۵، ۸۰۷ تا ۸۰۸، ۸۱۰ تا ۸۱۱، ۸۱۳ تا ۸۱۴، ۸۱۶ تا ۸۱۷، ۸۱۹ تا ۸۲۰، ۸۲۲ تا ۸۲۳، ۸۲۵ تا ۸۲۶، ۸۲۸ تا ۸۲۹، ۸۳۱ تا ۸۳۲، ۸۳۴ تا ۸۳۵، ۸۳۷ تا ۸۳۸، ۸۴۰ تا ۸۴۱، ۸۴۳ تا ۸۴۴، ۸۴۶ تا ۸۴۷، ۸۴۹ تا ۸۵۰، ۸۵۲ تا ۸۵۳، ۸۵۵ تا ۸۵۶، ۸۵۸ تا ۸۵۹، ۸۶۱ تا ۸۶۲، ۸۶۴ تا ۸۶۵، ۸۶۷ تا ۸۶۸، ۸۷۰ تا ۸۷۱، ۸۷۳ تا ۸۷۴، ۸۷۶ تا ۸۷۷، ۸۷۹ تا ۸۸۰، ۸۸۲ تا ۸۸۳، ۸۸۵ تا ۸۸۶، ۸۸۸ تا ۸۸۹، ۸۹۱ تا ۸۹۲، ۸۹۴ تا ۸۹۵، ۸۹۷ تا ۸۹۸، ۸۹۹ تا ۹۰۰، ۹۰۲ تا ۹۰۳، ۹۰۵ تا ۹۰۶، ۹۰۸ تا ۹۰۹، ۹۱۱ تا ۹۱۲، ۹۱۴ تا ۹۱۵، ۹۱۷ تا ۹۱۸، ۹۲۰ تا ۹۲۱، ۹۲۳ تا ۹۲۴، ۹۲۶ تا ۹۲۷، ۹۲۹ تا ۹۳۰، ۹۳۲ تا ۹۳۳، ۹۳۵ تا ۹۳۶، ۹۳۸ تا ۹۳۹، ۹۴۱ تا ۹۴۲، ۹۴۴ تا ۹۴۵، ۹۴۷ تا ۹۴۸، ۹۵۰ تا ۹۵۱، ۹۵۳ تا ۹۵۴، ۹۵۶ تا ۹۵۷، ۹۵۹ تا ۹۶۰، ۹۶۲ تا ۹۶۳، ۹۶۵ تا ۹۶۶، ۹۶۸ تا ۹۶۹، ۹۷۱ تا ۹۷۲، ۹۷۴ تا ۹۷۵، ۹۷۷ تا ۹۷۸، ۹۸۰ تا ۹۸۱، ۹۸۳ تا ۹۸۴، ۹۸۶ تا ۹۸۷، ۹۸۹ تا ۹۹۰، ۹۹۲ تا ۹۹۳، ۹۹۵ تا ۹۹۶، ۹۹۸ تا ۹۹۹، ۱۰۰۱ تا ۱۰۰۲، ۱۰۰۴ تا ۱۰۰۵، ۱۰۰۷ تا ۱۰۰۸، ۱۰۱۰ تا ۱۰۱۱، ۱۰۱۳ تا ۱۰۱۴، ۱۰۱۶ تا ۱۰۱۷، ۱۰۱۹ تا ۱۰۲۰، ۱۰۲۲ تا ۱۰۲۳، ۱۰۲۵ تا ۱۰۲۶، ۱۰۲۸ تا ۱۰۲۹، ۱۰۳۱ تا ۱۰۳۲، ۱۰۳۴ تا ۱۰۳۵، ۱۰۳۷ تا ۱۰۳۸، ۱۰۴۰ تا ۱۰۴۱، ۱۰۴۳ تا ۱۰۴۴، ۱۰۴۶ تا ۱۰۴۷، ۱۰۴۹ تا ۱۰۵۰، ۱۰۵۲ تا ۱۰۵۳، ۱۰۵۵ تا ۱۰۵۶، ۱۰۵۸ تا ۱۰۵۹، ۱۰۶۱ تا ۱۰۶۲، ۱۰۶۴ تا ۱۰۶۵، ۱۰۶۷ تا ۱۰۶۸، ۱۰۷۰ تا ۱۰۷۱، ۱۰۷۳ تا ۱۰۷۴، ۱۰۷۶ تا ۱۰۷۷، ۱۰۷۹ تا ۱۰۸۰، ۱۰۸۲ تا ۱۰۸۳، ۱۰۸۵ تا ۱۰۸۶، ۱۰۸۸ تا ۱۰۸۹، ۱۰۹۱ تا ۱۰۹۲، ۱۰۹۴ تا ۱۰۹۵، ۱۰۹۷ تا ۱۰۹۸، ۱۰۹۹ تا ۱۱۰۰، ۱۱۰۲ تا ۱۱۰۳، ۱۱۰۵ تا ۱۱۰۶، ۱۱۰۸ تا ۱۱۰۹، ۱۱۱۱ تا ۱۱۱۲، ۱۱۱۴ تا ۱۱۱۵، ۱۱۱۷ تا ۱۱۱۸، ۱۱۲۰ تا ۱۱۲۱، ۱۱۲۳ تا ۱۱۲۴، ۱۱۲۶ تا ۱۱۲۷، ۱۱۲۹ تا ۱۱۳۰، ۱۱۳۲ تا ۱۱۳۳، ۱۱۳۵ تا ۱۱۳۶، ۱۱۳۸ تا ۱۱۳۹، ۱۱۴۱ تا ۱۱۴۲، ۱۱۴۴ تا ۱۱۴۵، ۱۱۴۷ تا ۱۱۴۸، ۱۱۵۰ تا ۱۱۵۱، ۱۱۵۳ تا ۱۱۵۴، ۱۱۵۶ تا ۱۱۵۷، ۱۱۵۹ تا ۱۱۶۰، ۱۱۶۲ تا ۱۱۶۳، ۱۱۶۵ تا ۱۱۶۶، ۱۱۶۸ تا ۱۱۶۹، ۱۱۷۱ تا ۱۱۷۲، ۱۱۷۴ تا ۱۱۷۵، ۱۱۷۷ تا ۱۱۷۸، ۱۱۸۰ تا ۱۱۸۱، ۱۱۸۳ تا ۱۱۸۴، ۱۱۸۶ تا ۱۱۸۷، ۱۱۸۹ تا ۱۱۹۰، ۱۱۹۲ تا ۱۱۹۳، ۱۱۹۵ تا ۱۱۹۶، ۱۱۹۸ تا ۱۱۹۹، ۱۲۰۱ تا ۱۲۰۲، ۱۲۰۴ تا ۱۲۰۵، ۱۲۰۷ تا ۱۲۰۸، ۱۲۱۰ تا ۱۲۱۱، ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۴، ۱۲۱۶ تا ۱۲۱۷، ۱۲۱۹ تا ۱۲۲۰، ۱۲۲۲ تا ۱۲۲۳، ۱۲۲۵ تا ۱۲۲۶، ۱۲۲۸ تا ۱۲۲۹، ۱۲۳۱ تا ۱۲۳۲، ۱۲۳۴ تا ۱۲۳۵، ۱۲۳۷ تا ۱۲۳۸، ۱۲۴۰ تا ۱۲۴۱، ۱۲۴۳ تا ۱۲۴۴، ۱۲۴۶ تا ۱۲۴۷، ۱۲۴۹ تا ۱۲۵۰، ۱۲۵۲ تا ۱۲۵۳، ۱۲۵۵ تا ۱۲۵۶، ۱۲۵۸ تا ۱۲۵۹، ۱۲۶۱ تا ۱۲۶۲، ۱۲۶۴ تا ۱۲۶۵، ۱۲۶۷ تا ۱۲۶۸، ۱۲۷۰ تا ۱۲۷۱، ۱۲۷۳ تا ۱۲۷۴، ۱۲۷۶ تا ۱۲۷۷، ۱۲۷۹ تا ۱۲۸۰، ۱۲۸۲ تا ۱۲۸۳، ۱۲۸۵ تا ۱۲۸۶، ۱۲۸۸ تا ۱۲۸۹، ۱۲۹۱ تا ۱۲۹۲، ۱۲۹۴ تا ۱۲۹۵، ۱۲۹۷ تا ۱۲۹۸، ۱۲۹۹ تا ۱۳۰۰، ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۳، ۱۳۰۵ تا ۱۳۰۶، ۱۳۰۸ تا ۱۳۰۹، ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۲، ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۵، ۱۳۱۷ تا ۱۳۱۸، ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۱، ۱۳۲۳ تا ۱۳۲۴، ۱۳۲۶ تا ۱۳۲۷، ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۰، ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۳، ۱۳۳۵ تا ۱۳۳۶، ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹، ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۲، ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۵، ۱۳۴۷ تا ۱۳۴۸، ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۱، ۱۳۵۳ تا ۱۳۵۴، ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷، ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۰، ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۳، ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۶، ۱۳۶۸ تا ۱۳۶۹، ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۲، ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۵، ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۸، ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۱، ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۴، ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷، ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۰، ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۳، ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۶، ۱۳۹۸ تا ۱۳۹۹، ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۲، ۱۴۰۴ تا ۱۴۰۵، ۱۴۰۷ تا ۱۴۰۸، ۱۴۱۰ تا ۱۴۱۱، ۱۴۱۳ تا ۱۴۱۴، ۱۴۱۶ تا ۱۴۱۷، ۱۴۱۹ تا ۱۴۲۰، ۱۴۲۲ تا ۱۴۲۳، ۱۴۲۵ تا ۱۴۲۶، ۱۴۲۸ تا ۱۴۲۹، ۱۴۳۱ تا ۱۴۳۲، ۱۴۳۴ تا ۱۴۳۵، ۱۴۳۷ تا ۱۴۳۸، ۱۴۴۰ تا ۱۴۴۱، ۱۴۴۳ تا ۱۴۴۴، ۱۴۴۶ تا ۱۴۴۷، ۱۴۴۹ تا ۱۴۵۰، ۱۴۵۲ تا ۱۴۵۳، ۱۴۵۵ تا ۱۴۵۶، ۱۴۵۸ تا ۱۴۵۹، ۱۴۶۱ تا ۱۴۶۲، ۱۴۶۴ تا ۱۴۶۵، ۱۴۶۷ تا ۱۴۶۸، ۱۴۷۰ تا ۱۴۷۱، ۱۴۷۳ تا ۱۴۷۴، ۱۴۷۶ تا ۱۴۷۷، ۱۴۷۹ تا ۱۴۸۰، ۱۴۸۲ تا ۱۴۸۳، ۱۴۸۵ تا ۱۴۸۶، ۱۴۸۸ تا ۱۴۸۹، ۱۴۹۱ تا ۱۴۹۲، ۱۴۹۴ تا ۱۴۹۵، ۱۴۹۷ تا ۱۴۹۸، ۱۴۹۹ تا ۱۵۰۰، ۱۵۰۲ تا ۱۵۰۳، ۱۵۰۵ تا ۱۵۰۶، ۱۵۰۸ تا ۱۵۰۹، ۱۵۱۱ تا ۱۵۱۲، ۱۵۱۴ تا ۱۵۱۵، ۱۵۱۷ تا ۱۵۱۸، ۱۵۲۰ تا ۱۵۲۱، ۱۵۲۳ تا ۱۵۲۴، ۱۵۲۶ تا ۱۵۲۷، ۱۵۲۹ تا ۱۵۳۰، ۱۵۳۲ تا ۱۵۳۳، ۱۵۳۵ تا ۱۵۳۶، ۱۵۳۸ تا ۱۵۳۹، ۱۵۴۱ تا ۱۵۴۲، ۱۵۴۴ تا ۱۵۴۵، ۱۵۴۷ تا ۱۵۴۸، ۱۵۵۰ تا ۱۵۵۱، ۱۵۵۳ تا ۱۵۵۴، ۱۵۵۶ تا ۱۵۵۷، ۱۵۵۹ تا ۱۵۶۰، ۱۵۶۲ تا ۱۵۶۳، ۱۵۶۵ تا ۱۵۶۶، ۱۵۶۸ تا ۱۵۶۹، ۱۵۷۱ تا ۱۵۷۲، ۱۵۷۴ تا ۱۵۷۵، ۱۵۷۷ تا ۱۵۷۸، ۱۵۸۰ تا ۱۵۸۱، ۱۵۸۳ تا ۱۵۸۴، ۱۵۸۶ تا ۱۵۸۷، ۱۵۸۹ تا ۱۵۹۰، ۱۵۹۲ تا ۱۵۹۳، ۱۵۹۵ تا ۱۵۹۶، ۱۵۹۸ تا ۱۵۹۹، ۱۶۰۱ تا ۱۶۰۲، ۱۶۰۴ تا ۱۶۰۵، ۱۶۰۷ تا ۱۶۰۸، ۱۶۱۰ تا ۱۶۱۱، ۱۶۱۳ تا ۱۶۱۴، ۱۶۱۶ تا ۱۶۱۷، ۱۶۱۹ تا ۱۶۲۰، ۱۶۲۲ تا ۱۶۲۳، ۱۶۲۵ تا ۱۶۲۶، ۱۶۲۸ تا ۱۶۲۹، ۱۶۳۱ تا ۱۶۳۲، ۱۶۳۴ تا ۱۶۳۵، ۱۶۳۷ تا ۱۶۳۸، ۱۶۴۰ تا ۱۶۴۱، ۱۶۴۳ تا ۱۶۴۴، ۱۶۴۶ تا ۱۶۴۷، ۱۶۴۹ تا ۱۶۵۰، ۱۶۵۲ تا ۱۶۵۳، ۱۶۵۵ تا ۱۶۵۶، ۱۶۵۸ تا ۱۶۵۹، ۱۶۶۱ تا ۱۶۶۲، ۱۶۶۴ تا ۱۶۶۵، ۱۶۶۷ تا ۱۶۶۸، ۱۶۷۰ تا ۱۶۷۱، ۱۶۷۳ تا ۱۶۷۴، ۱۶۷۶ تا ۱۶۷۷، ۱۶۷۹ تا ۱۶۸۰، ۱۶۸۲ تا ۱۶۸۳، ۱۶۸۵ تا ۱۶۸۶، ۱۶۸۸ تا ۱۶۸۹، ۱۶۹۱ تا ۱۶۹۲، ۱۶۹۴ تا ۱۶۹۵، ۱۶۹۷ تا ۱۶۹۸، ۱۶۹۹ تا ۱۷۰۰، ۱۷۰۲ تا ۱۷۰۳، ۱۷۰۵ تا ۱۷۰۶، ۱۷۰۸ تا ۱۷۰۹، ۱۷۱۱ تا ۱۷۱۲، ۱۷۱۴ تا ۱۷۱۵، ۱۷۱۷ تا ۱۷۱۸، ۱۷۲۰ تا ۱۷۲۱، ۱۷۲۳ تا ۱۷۲۴، ۱۷۲۶ تا ۱۷۲۷، ۱۷۲۹ تا ۱۷۳۰، ۱۷۳۲ تا ۱۷۳۳، ۱۷۳۵ تا ۱۷۳۶، ۱۷۳۸ تا ۱۷۳۹، ۱۷۴۱ تا ۱۷۴۲، ۱۷۴۴ تا ۱۷۴۵، ۱۷۴۷ تا ۱۷۴۸، ۱۷۵۰ تا ۱۷۵۱، ۱۷۵۳ تا ۱۷۵۴، ۱۷۵۶ تا ۱۷۵۷، ۱۷۵۹ تا ۱۷۶۰، ۱۷۶۲ تا ۱۷۶۳، ۱۷۶۵ تا ۱۷۶۶، ۱۷۶۸ تا ۱۷۶۹، ۱۷۷۱ تا ۱۷۷۲، ۱۷۷۴ تا ۱۷۷۵، ۱۷۷۷ تا ۱۷۷۸، ۱۷۸۰ تا ۱۷۸۱، ۱۷۸۳ تا ۱۷۸۴، ۱۷۸۶ تا ۱۷۸۷، ۱۷۸۹ تا ۱۷۹۰، ۱۷۹۲ تا ۱۷۹۳، ۱۷۹۵ تا ۱۷۹۶، ۱۷۹۸ تا ۱۷۹۹، ۱۸۰۱ تا ۱۸۰۲، ۱۸۰۴ تا ۱۸۰۵، ۱۸۰۷ تا ۱۸۰۸، ۱۸۱۰ تا ۱۸۱۱، ۱۸۱۳ تا ۱۸۱۴، ۱۸۱۶ تا ۱۸۱۷، ۱۸۱۹ تا ۱۸۲۰، ۱۸۲۲ تا ۱۸۲۳، ۱۸۲۵ تا ۱۸۲۶، ۱۸۲۸ تا ۱۸۲۹، ۱۸۳۱ تا ۱۸۳۲، ۱۸۳۴ تا ۱۸۳۵، ۱۸۳۷ تا ۱۸۳۸، ۱۸۴۰ تا ۱۸۴۱، ۱۸۴۳ تا ۱۸۴۴، ۱۸۴۶ تا ۱۸۴۷، ۱۸۴۹ تا ۱۸۵۰، ۱۸۵۲ تا ۱۸۵۳، ۱۸۵۵ تا ۱۸۵۶، ۱۸۵۸ تا ۱۸۵۹، ۱۸۶۱ تا ۱۸۶۲، ۱۸۶۴ تا ۱۸۶۵، ۱۸۶۷ تا ۱۸۶۸، ۱۸۷۰ تا ۱۸۷۱، ۱۸۷۳ تا ۱۸۷۴، ۱۸۷۶ تا ۱۸۷۷، ۱۸۷۹ تا ۱۸۸۰، ۱۸۸۲ تا ۱۸۸۳، ۱۸۸۵ تا ۱۸۸۶، ۱۸۸۸ تا ۱۸۸۹، ۱۸۹۱ تا ۱۸۹۲، ۱۸۹۴ تا ۱۸۹۵، ۱۸۹۷ تا ۱۸۹۸، ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۰، ۱۹۰۲ تا ۱۹۰۳، ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۶، ۱۹۰۸ تا ۱۹۰۹، ۱۹۱۱ تا ۱۹۱۲، ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۵، ۱۹۱۷ تا ۱۹۱۸، ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۱، ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۴، ۱۹۲۶ تا ۱۹۲۷، ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۰، ۱۹۳۲ تا ۱۹۳۳، ۱۹۳۵ تا ۱۹۳۶، ۱۹۳۸ تا ۱۹۳۹، ۱۹۴۱ تا ۱۹۴۲، ۱۹۴۴ تا ۱۹۴۵، ۱۹۴۷ تا ۱۹۴۸، ۱۹۵۰ تا ۱۹۵۱، ۱۹۵۳ تا ۱۹۵۴، ۱۹۵۶ تا ۱۹۵۷، ۱۹۵۹ تا ۱۹۶۰، ۱۹۶۲ تا ۱۹۶۳، ۱۹۶۵ تا ۱۹۶۶، ۱۹۶۸ تا ۱۹۶۹، ۱۹۷۱ تا ۱۹۷۲، ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۵، ۱۹۷۷ تا ۱۹۷۸، ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۱، ۱۹۸۳ تا ۱۹۸۴، ۱۹۸۶ تا ۱۹۸۷، ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۰، ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۳، ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۶، ۱۹۹۸ تا ۱۹۹۹، ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۲، ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵، ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۸، ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۱، ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۴، ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۷، ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۰، ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۳، ۲۰۲۵ تا ۲۰۲۶، ۲۰۲۸ تا ۲۰۲۹، ۲۰۳۱ تا ۲۰۳۲، ۲۰۳۴ تا ۲۰۳۵، ۲۰۳۷ تا ۲۰۳۸، ۲۰۴۰ تا ۲۰۴۱، ۲۰۴۳ تا ۲۰۴۴، ۲۰۴۶ تا ۲۰۴۷، ۲۰۴۹ تا ۲۰۵۰، ۲۰۵۲ تا ۲۰۵۳، ۲۰۵۵ تا ۲۰۵۶، ۲۰۵۸ تا ۲۰۵۹، ۲۰۶۱ تا ۲۰۶۲، ۲۰۶۴ تا ۲۰۶۵، ۲۰۶۷ تا ۲۰۶۸، ۲۰۷۰ تا ۲۰۷۱، ۲۰۷۳ تا ۲۰۷۴، ۲۰۷۶ تا ۲۰۷۷، ۲۰۷۹ تا ۲۰۸۰، ۲۰۸۲ تا ۲۰۸۳، ۲۰۸۵ تا ۲۰۸۶، ۲۰۸۸ تا ۲۰۸۹، ۲۰۹۱ تا ۲۰۹۲، ۲۰۹۴ تا ۲۰۹۵، ۲۰۹۷ تا ۲۰۹۸، ۲۰۹۹ تا ۲۱۰۰، ۲۱۰۲ تا ۲۱۰۳، ۲۱۰۵ تا ۲۱۰۶، ۲۱۰۸ تا ۲۱۰۹، ۲۱۱۱ تا ۲۱۱۲، ۲۱۱۴ تا ۲۱۱۵، ۲۱۱۷ تا ۲۱۱۸، ۲۱۲۰ تا ۲۱۲۱، ۲۱۲۳ تا ۲۱۲۴، ۲۱۲۶ تا ۲۱۲۷، ۲۱۲۹ تا ۲۱۳۰، ۲۱۳۲ تا ۲۱۳۳، ۲۱۳۵ تا ۲۱۳۶، ۲۱۳۸ تا ۲۱۳۹، ۲۱۴۱ تا ۲۱۴۲، ۲۱۴۴ تا ۲۱۴۵، ۲۱۴۷ تا ۲۱۴۸، ۲۱۵۰ تا ۲۱۵۱، ۲۱۵۳ تا ۲۱۵۴، ۲۱۵۶ تا ۲۱۵۷، ۲۱۵۹ تا ۲۱۶۰، ۲۱۶۲ تا ۲۱۶۳، ۲۱۶۵ تا ۲۱۶۶، ۲۱۶۸ تا ۲۱۶۹، ۲۱۷۱ تا ۲۱۷۲، ۲۱۷۴ تا ۲۱۷۵، ۲۱۷۷ تا ۲۱۷۸، ۲۱۸۰ تا ۲۱۸۱، ۲۱۸۳ تا ۲۱۸۴، ۲۱۸۶ تا ۲۱۸۷، ۲۱۸۹ تا ۲۱۹۰، ۲۱۹۲ تا ۲۱۹۳، ۲۱۹۵ تا ۲۱۹۶، ۲۱۹۸ تا ۲۱۹۹، ۲۲۰۱ تا ۲۲۰۲، ۲۲۰۴ تا ۲۲۰۵، ۲۲۰۷ تا ۲۲۰۸، ۲۲۱۰ تا ۲۲۱۱، ۲۲۱۳ تا ۲۲۱۴، ۲۲۱۶ تا ۲۲۱۷، ۲۲۱۹ تا ۲۲۲

(against) کوئی بات بولی تو ”دارالافتاء اہلسنت“ سے پوچھ لیجئے۔

تُوبُوا إِلَى اللَّهِ! اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ
